

naše, a to tím více, čím je od nás dotýčný druh systematicky dál – tasemnice má sotva stopy něčeho, co je lidskému vědomí bytí vzdáleně analogické. Darwinova domněnka o vzniku instinktů možná není tak fantastická, jak se jeví, a zvířata dnes žijí vědomě cosi, co my máme dávno zautomatizované (a naopak). Vnitřní svět zvířat, která jsou nám dostatečně vzdálená, abychom se mohli podívat, a zároveň dostatečně podobná, abychom je ještě dokázali nějak pochopit, bychom německy označili jako *bejferm-dend* – pokud hnízdícímu holubovi vezmeme vajíčka, jde si s naprostou samozřejmostí sednout na prázdné hnízdo a ztrátu „postřehne“ tak nejdříve po hodině. Pokud holubímu páru umístíme do jejich teritoria malé mládě v době, kdy není právě ve fázi hnízdního cyklu, vyladěné na péči o ně, hlasitě pišící holoubě jakoby „nevidí“ (zrak mají holubi vynikající) a nedbají o ně, zároveň je však ze svého hnízdiště neodstraní ani nevyhánějí – na to je příliš malé. Fenomén čímsi upomíná na Julia Fučíka v Sovětském svazu, kde nevnímal jakékoli příznaky stalinského teroru. Naši přímé zkušenosti je ovšem vnitřní svět zvířat, Portmannova (1960) *Innerlichkeit*, cizí, včetně pracně vypreparovaných polárních pojmů „instinkt“ a „intelligence“, které splývají v reálných zvířatech v kompaktní a nediferencované klubko.

JAZYK U LIDÍ A ZVÍŘAT

Není pochyby o tom, že užívání jazyka, či alespoň jeho obrovská kvantitativní převaha nad jinými typy vztahování se ke světu, je lidským specifickým oproti zvířatům. Ne že by tato představa tak zcela „němé tváře“, jak by to rády viděly některé filosofické školy, ale přesto je mezi jazyky zvířat a člověka značný rozdíl. Ten je nejen kvantitativní (vyvinuté lidské jazyky mají kolem 50 000 slov, i ty nejjednodušší alespoň 2000), ale i kvalitativní – zvířecím jazykům schází tak důkladné členění, jako má lidský (tzv. dvojitá artiklace), jen výjimečně (například tance včel) mohou referovat o věcech momentálně nepřítomných a schází jim schopnost nara-

titivy, tj. líčiti delší a komplikovanější děje, zejména minulé. Tím se výrazně omezuje i možnost tradice a omezuje se spíše na napodobení. Navzdory tomu, že většina lidských kultur věříla, že zvířata mají vlastní řeč, kterou komunikují po způsobu lidí, je hlavním úkolem zvířecích jazyků vyjadřování emocí a zajišťování sociální soudržnosti skupiny. Tak je tomu ostatně i u lidí: drtivá většina řeči zahrnuje sociální interakce typu nezávazného klábosení a informování jiných o vlastních emočních tenzích – sdělná úloha jazyka je užívána zřídka a třeba u lovecko-sběračských národů prakticky nikdy k pracovním instrukcím – výrobní dovednosti se učí odkoukáváním, zatímco komunikace při nich má většinou charakter přetřásání kmenových klepů. Sdělné rysy zvířecích jazyků mohou být sice dosti precizní, typu „pozor dravec ve vzdůchu“ (ale nikoli už „to jsem vám večera, hoši, viděl jestřába, no hrůza...“), „pomalu půjdeme a budeme se pást“ či „bohatý zdroj nektaru pět set metrů na jihovýchod“, ale postrádají, jak už uvedeno, schopnost vytvořit příběh.

Zajímavé jsou výsledky osvojení si lidských jazyků ze strany zvířat. Nejdále jsou v tomto smyslu známé schopnosti mnohých ptáků, zejména špačků, havranovitých a papoušků (nejlépe rody *Pittacus* a *Amazona*), ale i některých zcela neočekávatelných, například bažantů (Ruplinger, 1975). Jejich napodobování lidského hlasu nemá jen povahu bezmyslenkovitého opakování, ale u nejlepších mluvčích, zejména zmíněných papoušků žáků a amazoaňanů, má povahu „vhodných“ komentářů ke světu kolem (volání „haló!“ do telefonního sluchátka, „dobré ráno“ a „dobrý večer“ v příslušnou denní dobu, dotaz „chceš oříšek?“ při jeho nabídnutí atd.). Nedá se říci, že by tedy páci mluveným slovům „nerozuměli“, ale používají je ke komunikaci bez vlastní invence ve stylu reakcí na spatřené či zaslechnuté podněty (speciálně trénování žákové dokázali správně pojmenovat i počet, tvar a barvu ukázaných předmětů), bez větší snahy o vyjádření vlastních názorů či přání (jen velmi zřídka si sami řeknou o potravu či projeví nějakou výraznou tužbu, nejspíše v nějakých pro ně kritických situacích – Pepperbergová, 2002). Pojem „papouškování“ jakožto